

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosa
mint fogyatékoságügyi független mechanizmus

JELENTÉSE

AJB-2823/2023. számú ügyben
(előzmény ügy: AJB-135/2017.)

Előadó: dr. Kozicz Ágnes

Érintett szerv: Igazságügyi Minisztérium

Külgazdasági és Külügyminisztérium

2023.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-2823/2023. számú ügyben**

1. A vizsgálat megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: Fogyatékossgügyi Egyezmény) 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/N. § és 39/O.§ (1) bekezdései értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Ezen feladatkörömben *kiemelt célként határozta meg annak monitorozását, hogy az alapvető jogok biztosa korábbi vizsgálati jelentéseiben megállapított alapvető jogokkal összefüggő visszásságokra tekintettel megfogalmazott intézkedési javaslatok alapján a címzett szervek milyen intézkedéseket hoztak, azok során a Fogyatékossgügyi Egyezmény követelményeire mennyire voltak tekintettel.*

Az AJB-135/2017. számú jelentés alapvető joggal összefüggő visszásságként rögzítette azt a hiányosságot, amely szerint nem hozzáférhető ingyenesen és közvetlenül olyan hiteles nyilvántartás, amely alapján megállapítható, hogy az adott ügyben érintett személy gondnokság alatt áll-e, ki a gondnoka, és a gondnok miként érhető el. A jelentés ajánlást fogalmazott meg az igazságügyi miniszter, valamint a külgazdasági és külügyminiszterhez részére.

A fentiekre tekintettel az AJB-135/2017. számú jelentésben megfogalmazott javaslatokkal kapcsolatban tett, illetve tervezett intézkedések megismerése, így az érintett fogyatékossgal élő személyek alapvető jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásai szerinti érvényesülése érdekében az Ajbt. 39/O.§ (1) bekezdése és 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból vizsgálatot indítottam, és az Ajbt. 25. §-a alapján az igazságügyi miniszertől, valamint a külgazdasági és külügyminiszertől kértem tájékoztatást.

2. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelménye és a tisztességes eljáráshoz való jog* [Alaptörvény B) cikk (1) „Magyarország független, demokratikus jogállam.”];
- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja* [Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”];
- *Az emberi méltósághoz való jog* [Alaptörvény II. cikk „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve* [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2) bekezdés „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely

megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”

- *A fogyatékosággal élők kiemelt védelme* [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”].

3. Az alkalmazott jogszabályok

- Fogyatékosügyi Egyezmény (CRPD);
- A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés (Magyarországon kihirdette a 1987. évi 12. törvényerejű rendelet);
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (Fot.);
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013.évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.);
- A gondnokoltak és az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról szóló 2013. évi CLXXV. törvény (a továbbiakban: Gnytv.);
- A konzuli védelemről szóló 2001. évi XLVI. törvény (a továbbiakban: Konzuli tv.);
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.).

4. A megállapított tényállás

4.1. Az *AJB-135/2017. számú előzmény ügy vizsgálati megállapításai*

A 2017. évi vizsgálat feltárta, hogy a panaszos cselekvőképességét a bíróság 2013-ban meghatározott ügycsoportokban – köztük az örökösödési ügyekben – korlátozta és számára a gyámhatóság hivatásos gondnokot jelölt ki. A gondnokolt édesapja 2014. február 14-én hunyt el a németországi Mettmannban; erről a Külügyminisztérium Konzuli Főosztály érdekvédelmi referense 2014 márciusában tájékoztatta telefonon a gondnokolt panaszost. A hivatásos gondnok 2016 decemberében szerzett tudomást a gondnokolttól arról, hogy édesapja elhunyt Németországban. A Berlini Nagykövetség Konzuli Osztálya a napi munkavégzése során nem használja a gondnokoltak nyilvántartását¹, így a gondnok 2017. február 21-i megkeresését megelőzően a Külügyminisztériumnak nem volt tudomása arról, hogy az örökös gondnokság alatt áll.

Kulcskérdésként merült fel a vizsgálat során, *hogy az egyes ügyekben eljáró közigazgatási szervek miként győződhetnek meg arról, hogy az ügyben érintett személy gondnokság alatt áll-e, és amennyiben gondnokság alatt áll, miként szerezhetnek tudomást a törvényes képviselő elérhetőségéről, hiszen a vizsgált ügyben az öröklési jogviszonyban érintett és a cselekvőképességében ezen ügycsoportban korlátozott panaszos érvényes jognyilatkozatot csak gondnoka hozzájárulásával, valamint a gyámhatóság jóváhagyásával tehet(ett volna).*²

A hivatásos gondnokok jelenlegi nyilvántartása nem teszi lehetővé egy konkrét gondnokolt személy és gondnokának összekapcsolását, illetve a nyilvántartáshoz szintén nem rendelkeznek közvetlen és ingyenes hozzáféréssel azon hatóságok, illetve egyéb szervek,

¹ A Gnytv. 5. §-a értelmében a gondnokoltak nyilvántartását az Országos Bírósági Hivatal (a továbbiakban: OBH) elnöke kezeli

² Lásd. Ptk. 2:19. § (1)-(3) és (5) bekezdések; 2:34. § (1)-(2) bekezdések; 2:20. § (1) bekezdés; 2:23. § (1) bekezdés b) pont

amelyek eljárása során kétség merülhet fel az érintett személy cselekvőképességét illetően, vagy törvényes képviselőjének elérése válik szükségessé. Ezen okból szükséges az alapvető jogok biztosa álláspontja szerint egy olyan nyilvántartásnak az adatvédelmi garanciák szem előtt tartásával való kialakítása és működtetése, amely naprakészen tartalmazza a gondnokolt személyek és gondnokaik adatait. A gondnokolt személyek és a gondnokok nyilvántartása vonatkozásában az AJB-4450/2016. számú jelentésben ugyanezen megállapításokra jutott a vizsgálat az egészségügyi szolgáltatók kapcsán.

Egy ilyen nyilvántartás hozzáférhetősége és alkalmazása következtében kizárható lett volna, hogy a panaszos gondnoka és a gyámhatóság 2016 decemberében szerez tudomást arról, hogy az örökösödési ügyeket illetően cselekvőképességében korlátozott gondnokolt panaszos édesapja közel három évvel korábban, 2014 februárjában elhunyt. A panaszos édesapjának halála és a gondnok, illetve a gyámhatóság tudomásszerzése közötti időmúlás megfosztotta a cselekvőképességében korlátozott panaszost attól, hogy reális eséllyel és körülmények között teljes mértékben élhessen mérlegelési és döntési jogával.

A AJB-135/2017. számú jelentés rögzítette, hogy *a hiányosság, amely szerint ingyenesen és közvetlenül nem hozzáférhető olyan hiteles nyilvántartás, amely alapján megállapítható, hogy az adott ügyben érintett személy gondnokság alatt áll-e, ki a gondnoka, és a gondnoka miként érhető el, alkalmas arra, hogy rendszerszintű kiszámíthatatlanságot, így pedig a jobbiztonság követelményével összefüggő visszásságot valósítson meg, továbbá az érintett, gondnokság alatt álló személyek és gondnokaik tisztességes eljáráshoz való joga sérelmének közvetlen veszélyét idézzék elő. Mindez pedig a cselekvőképességében korlátozott gondnokság alatt álló személyek vonatkozásában ugyancsak visszásságot okoz a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.*

A jelentés felkérte az igazságügyi minisztert, hogy az adatvédelmi szempontokat is szem előtt tartva, fontolja meg, egy ingyenesen és közvetlenül hozzáférhető, a gondnokolt személyek és törvényes képviselőik adatait tartalmazó, közhiteles nyilvántartás létrehozását. Felkérte továbbá a külgazdasági és külügyminisztert, hogy fontolja meg olyan intézkedések bevezetését, amelyek segítségével a konzuli szolgálat munkatársai az eljárásuk során meggyőződhetnek az egyes – különösen hagyatéki – ügyekben érintett személyek cselekvőképességéről, biztosítva számukra adott esetben a törvényes képviselő közbenjárását.

4.2 Az igazságügyi miniszter válasza

Megkeresésemben a következő kérdések vonatkozásában kértem tájékoztatást az igazságügyi minisztertől:

1.) Milyen intézkedéseket tett, tervez tenni a szaktárca annak érdekében, hogy a gondnokolt személyek és a törvényes képviselőik adatait együttesen tartalmazó, egységes közhiteles nyilvántartás ingyenesen és közvetlenül hozzáférhető legyen azon hatóságok, illetve egyéb szervek számára, amelyek eljárása során kétség merülhet fel az érintett személy cselekvőképességét illetően, vagy törvényes képviselőjének elérése válik szükségessé?

2.) Milyen intézkedéseket tettek, terveznek tenni annak érdekében, hogy a konzuli tisztviselők vonatkozásában is biztosított legyen közvetlen hozzáféréssel a gondnokolt személyek nyilvántartásából történő adatigénylés?

Az igazságügyi miniszter válaszában leszögezte, hogy a szaktárca elkötelezett az alapvető jogok védelme és érvényesítése érdekében, és mindent megtesz azért, hogy ennek

eredménye a joggyakorlatban is megjelenjen. Hangsúlyozta, hogy a jelen vizsgálat tárgyaként megjelölt kérdéskör és annak szakmai megítélése rendkívül összetett – több különböző szervet, szakterületet és azok feladatkörét is érinti –, így annak érdekében, hogy ténylegesen hatékony és a gyakorlatban alkalmazható megoldás legyen kidolgozható a felvetett problémára, a miniszter álláspontja szerint egy széleskörű felülvizsgálat lefolytatására van szükség. Ehhez kapcsolódóan arról tájékoztattott a miniszter, hogy folyamatban van a nyilvántartási rendszerek átfogó, koncepcionális felülvizsgálata, amelynek keretében sor kerül a gondnokság alatt álló személyek és a gondnokaik nyilvántartása módosítási lehetőségeinek felülvizsgálatára is; a kérdéskör komplex, amelynek vizsgálata több szakterület koordinált együttműködését igényli. A minisztérium kiemelt célja, hogy az átfogó felülvizsgálat során megvitassák a szabályozás módosításának szükségességét, indokoltságát, valamint, hogy szakmai konszenzus születhessen a kérdéskör rendezésének legmegfelelőbb formájáról. Az átfogó felülvizsgálat lezárultával annak eredményéről a szaktárca tájékoztatását helyezte kilátásba a miniszter.

4.3. A Külgazdasági és Külügyminisztérium Konzuli és Állampolgársági Főosztálya főosztályvezetőjének válasza

A főosztályvezető a tájékoztatásában kiemelte, hogy a Gnytv. 6. §-a határozza meg, hogy kik jogosultak a gondnokoltak nyilvántartásában az érintettre vonatkozóan szereplő adatokat a cselekvőképesség fennállásának vizsgálata céljából közvetlen adathozzáféréssel megismerni és kezelni. Tekintettel arra, hogy ez a jogszabályhely nem nevesíti a hivatásos konzuli tisztviselőt, illetve a konzuli szolgálatot, így a Konzuli tv.-ben meghatározott érdekvédelmi feladatok ellátása során nincs mód arra jogalap hiányában, hogy a hivatásos konzuli tisztviselő, illetve a konzuli szolgálat közvetlen hozzáféréssel betekintsen a gondnokoltak nyilvántartásába.

Hangsúlyozta a főosztályvezető, hogy a Konzuli tv. 17. § (1) bekezdése ugyanakkor felhatalmazást ad arra, hogy a konzuli szolgálat az érdekvédelem ellátása során, az adatok felhasználása céljának és az igényelt adatok körének megjelölésével az Konzuli és Állampolgársági Főosztály adatkezelést szabályozó külön törvény alapján adatot igényeljen a gondnokoltak nyilvántartásából. Ezen jogszabályhely alapján a konzuli szolgálat a Belügyminisztérium Gyermekvédelmi és Gyámügyi Főosztály közreműködésével egyes esetekben, mérlegelve az eset összes körülményeit, tájékozódik az érintett cselekvőképességének vizsgálatok a gyám/gondnok személyéről.

A fentiekre figyelemmel arra törekszenek, hogy a hivatásos konzuli tisztviselő érdekvédelmi tevékenységével érintett személyek cselekvőképességével kapcsolatban felmerülő kérdéseket kellő körültekintéssel megvizsgálják. Üdvözölnék annak lehetőséget, hogy a hivatásos konzuli tisztviselők, illetve a konzuli szolgálat közvetlenül hozzáférhessenek a gondnokoltak nyilvántartásához, hogy teljeskörűen meggyőződhetnek az érintett magyar állampolgárok cselekvőképességéről. Amennyiben az Igazságügyi Minisztérium a Gnytv. módosításának kezdeményezésével támogatja a jogalap létrehozását a konzuli szolgálat részére a gondnokoltak nyilvántartásához való közvetlen hozzáféréshez, gondoskodnak róla, hogy biztosítsák a jogosultságot a konzuli szolgálat tagjainak a nyilvántartás mielőbbi használatához.

5. A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

A feladat-és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosja – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja CRPD 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus

feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O.§ (1) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékoságügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékoságügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O.§ (2) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára, így egyik kiemelt vizsgálati feladatként *a korábbi biztosi jelentésekben címzett javaslatok kapcsán tett intézkedések utólagos monitorozását* határozta meg.

Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének d) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak a védelmére.

Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. *A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.*

5.2. Az alapvető jogok és alkotmányos elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának az Alkotmány szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V.11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érveléssel azt mondta ki, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés*

indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”

Ha összevetjük az Alaptörvény Q. cikk (2) bekezdésében, a B. cikkében, a II. cikkében, valamint a XV. cikk (1)-(2) és (5) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány 2. § (1) bekezdésének, a 7. § (1) bekezdésének, az 54. § (1) bekezdésének, valamint a 70/A. §-ának a szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírói gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírói döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind az azt követően hozott határozataiban, azok indoklásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

5.2.1. A jogállamiság elve

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint *a Magyarország független demokratikus jogállam*. Az Alkotmánybíróság már működése első éveiben elvi élel állapította meg, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság szerint a jogbiztonság az állam kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy *a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára*.

Az irányadó alkotmánybírói tézis szerint a jogállamiság elvéből folyó követelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket.³ A közigazgatás törvényessége akkor valósul meg, ha jogilag szabályozott eljárási keretek között működik, a jogkorlátozásra adott felhatalmazást pedig törvényi szinten pontosan kell meghatározni. Nem hagyható figyelmen kívül továbbá, hogy a kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást.

5.2.2. Az emberi méltósághoz való jog

A CRPD 3. cikke alapelveként deklarálja a veleszületett méltóság elvét és annak tiszteletben tartását. Az Alaptörvény II. cikke alapján *az emberi méltóság sérthetetlen*, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírói gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi étellel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit.⁴ A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, észszerűtlen különbséget tenni.

³ Lásd: 56/1991. (XI. 8.) AB határozat

⁴ Lásd: 64/1991. (XII. 17.) AB határozat

Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, hogy nem választhatóak külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűződő jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybíróság gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. Az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük.

5.2.3. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékkal élők védelme

A CRPD 5. cikke leszögezi, hogy a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre. Az 5. cikk 2. pontja alapján a részes államok megtiltanak a fogyatékoság alapján történő bármilyen hátrányos megkülönböztetést, és minden téren biztosítják a fogyatékosággal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet. Az 5. cikk 3. pontja értelmében: az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok minden megfelelő lépést megtesznek, így biztosítva az ésszerű alkalmazkodást.

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.

A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírósági gyakorlat rögzíti, hogy a hátrányos megkülönböztetés tilalma arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott. Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítélt meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése szerint Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. Az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékosággal élőket. Az Alaptörvény tehát az időseket és a fogyatékosággal élőket gondoskodásra szoruló és külön védelmet igénylő csoportként emeli ki. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében rögzített a hátrányos megkülönböztetés általános tilalma alóli kivételt jelent az Alaptörvény idézett rendelkezése, amelyek alapján Magyarország az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedéseket is tesz. E rendelkezés értelmében az egyenlőség tartalmi megvalósulását szolgáló, az esélyegyenlőtlenség felszámolása érdekében tett pozitív megkülönböztetés megengedett. Az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, fogyatékoság) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve

hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására. Az alkotmánybíróági esetjog szerint az állam szabadságot élvez abban, hogy milyen módon, milyen jogi, normatív és anyagi eszközökkel teljesíti az esélyegyenlőség előmozdítására vonatkozó alkotmányos kötelezettségét, mint államcél: e körben mérlegelni lehet az eszközök megválasztásában az állam teherbíró képességét.

5.2.4. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítania kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen a CRPD által felállított és a Bizottság által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetők össze az Egyezmény rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében. A CRPD 4. cikke a következők szerint rendelkezik az általános kötelezettségekről:

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossg alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;

b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;

c) figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;

d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;

e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékossg alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében;

f) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg vagy segítenek elő az egyetemesen tervezett áruk, szolgáltatások, eszközök és létesítmények vonatkozásában, a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározottak szerint, amelyek a lehető legkisebb változtatással és anyagi ráfordítással megfelelnek a fogyatékossgal élő személyek speciális igényeinek, elősegítve felhasználhatóságukat és használatukat, valamint elősegítik az egyetemes tervezést a szabványok és irányelvek kidolgozása során;

g) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg, vagy segítenek elő a fogyatékossgal élő személyek számára alkalmas új technológiák, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat, a közlekedést/mozgást segítő eszközök, készülékek és segédeszközök elérhetőségének és használatának előmozdítására, elsőbbséget biztosítva az elérhető költséggel járó technológiáknak;

h) hozzáférhető információkat biztosítanak a fogyatékossgal élő személyek számára a közlekedést segítő eszközökről, a készülékekről és segédeszközökről, ideértve az új technológiákat, csakúgy, mint a segítségnyújtás, támogató szolgáltatások és szolgálatok más formáiról;

i) előmozdítják a jelen Egyezményben foglalt jogok oktatását a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak számára az e jogok által biztosított jobb segítség- és szolgáltatásnyújtás érdekében.

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására [...].

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossgal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződésai, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el [...].”

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés⁵ 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni. A CRPD 1. cikke értelmében az egyezmény *célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása. A CRPD alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.*⁶ Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le a fogyatékossgal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

Mindehhez kapcsolódóan kiemelem, hogy a fogyatékossgtudomány szakértői szerint paradigmaváltást jelent a CRPD elfogadása. Nagy előrelépést jelentett a fogyatékossgal élő személyek jogainak orvosi szemléletéről a szociális szemléletre való áttérés, azonban ezt követte az újabb lépés: az emberi jogi megközelítés alapján való gondolkodás. Az emberi jogi szemlélet lényege az inkluzív (az alany autonómiájának a szociális közegben való érvényesülése) és szubsztanciális (lényegi, a fogyatékos embert, mint az emberi jogok alanyát, és nem tárgyát szem előtt tartó) gondolkodásmód.⁷

Az ombudsman alkalmas arra, hogy a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, az emberi jogok védelmére fókuszáló tevékenységével, az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként és *fogyatékossgügyi független mechanizmusként* valós tartalmat adjon a CRPD-ben foglaltaknak. Annak az Egyezménynek, amely korszakalkotó módon – a nemzetközi emberi jogi standardoknak is megfelelően – további előrelépéseket generál a fogyatékossgal élő emberek alapvető emberi jogainak érvényesülésében.

6. Az ügy érdeme tekintetében

A CRPD alapelvei – úgy, mint *a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete* (beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és *a személyek függetlenségét*), a hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség; *teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás*; a fogyatékossgal élő személyek különbözőségének tisztelete és elfogadásuk az

⁵ Magyarországon kihirdette az 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

⁶ CRPD 3. cikk a) pont

⁷ Theresia Degener az ENSZ Fogyatékossgügyi Bizottságának alelnöke, az ENSZ Egyezmény kidolgozásának aktív résztvevője; 2013. január, Trier, Academy of European Law.

emberi sokszínűség, valamint az emberiség részeként; *esélyegyenlőség; hozzáférhetőség* – a CRPD valamennyi rendelkezése mögött általános érvénnyel ható, a részletszabályokon végighúzódnó, az egyes normák hátterét jelentő, így az egész jogrendszer tekintetében érvényes alapvető követelmények.

A CRPD törvény előtti egyenlőségről szóló 12. cikke akként rendelkezik, hogy

1. A részes államok újólá megerosítik, hogy a fogyatékoszággal éló személyeknek joguk van ahhoz, hogy a törvény előtt mindenhol személyként ismerjék el őket.

2. A részes államok elismerik, hogy a fogyatékoszággal éló személyeket az élet minden területén másokkal azonos alapon megilleti a jog-, illetve cselekvőképeség.

3. A részes államok meghozzá a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a fogyatékoszággal éló személyek cselekvőképeségének gyakorlásához esetlegesen szükséges segítség hozzáférhetővé váljon.

4. A részes államok biztosítják, hogy a cselekvőképeség gyakorlására vonatkozó valamennyi intézkedés, a nemzetközi emberi joggal összhangban, megfelelő és hatékony biztosítékokat tartalmaz a visszaélések megelőzésére. Az ilyen biztosítékok garantálják, hogy a cselekvőképeség gyakorlására vonatkozó intézkedések tiszteletben tartják a személy jogait, akaratát és választásait, összeférhetetlenségtől és indokolatlan befolyástól mentesek, arányosak és a személy körülményeire szabottak, a lehető legrövidebb időre vonatkoznak, továbbá hogy a hatáskörrel rendelkező, független és pártatlan hatóság vagy igazságszervi szerv rendszeresen felülvizsgálja azokat. A biztosítékok azzal arányosak, amilyen mértékben az adott intézkedések érintik a személy jogait és érdekeit.

5. E cikk rendelkezéseire figyelemmel a részes államok minden megfelelő és hatékony intézkedést megtesznek a fogyatékoszággal éló személyek egyenlő jogának biztosítására a tulajdonhoz való joghoz és az örökléshez való joghoz, saját pénzügyeik ellenőrzéséhez, továbbá bankkölcsönhöz, jelzáloghoz és más pénzügyi hitelhez való egyenlő hozzáféréshez, illetve biztosítják, hogy a fogyatékoszággal éló személyeket önkényesen ne foszthassák meg vagyontól.

A Ptk. rendelkezései értelmében *cselekvőképeségében részlegesen korlátozott* az a nagykorú, akit a bíróság ilyen hatállyal gondnokság alá helyezett.

A bíróság cselekvőképeséget részlegesen korlátozó gondnokság alá azt a nagykorút helyezi, akinek ügyei viteléhez szükséges belátási képesége – mentális zavara következtében – tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent, és emiatt – egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel – meghatározott ügycsoportban gondnokság alá helyezése indokolt. A cselekvőképeséget részlegesen korlátozó *ítéletben a bíróságnak meg kell határoznia azokat a személyi, illetve vagyoni jellegű ügycsoportokat, amelyekben a cselekvőképeséget korlátozza.*

A cselekvőképeségében részlegesen korlátozott személy minden olyan ügyben önállóan tehet érvényes jognyilatkozatot, amely nem tartozik abba az ügycsoportba, amelyben cselekvőképeségét a bíróság korlátozta.⁸

A cselekvőképeségében részlegesen korlátozott személynek *a bíróság ítéletében meghatározott ügycsoportokra vonatkozó jognyilatkozatának érvényességéhez gondnokának hozzájárulása szükséges.*⁹

Cselekvőképtelen az a nagykorú, akit a bíróság *cselekvőképeséget teljesen korlátozó* gondnokság alá helyezett. A bíróság cselekvőképeséget teljesen korlátozó gondnokság alá azt a nagykorút helyezi, akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képesége – mentális zavara következtében – tartósan, teljeskörűen hiányzik, és emiatt – egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel – gondnokság alá helyezése indokolt. A bíróság a cselekvőképeséget abban az esetben korlátozhatja teljesen, ha *az érintett személy jogainak*

⁸ Ptk. 2:19. § (1)-(3), (5) bekezdések

⁹ Ptk. 2:20. § (1) bekezdés

*védelme a cselekvőképességet nem érintő módon vagy a cselekvőképesség részleges korlátozásával nem biztosítható.*¹⁰

A cselekvőképtelen nagykorú *jognyilatkozata semmis, nevében gondnoka jár el.* A gondnoknak a véleménynyilvánításra képes cselekvőképtelen nagykorú kívánságát az őt érintő jognyilatkozata megtétele előtt meg kell hallgatnia és lehetőség szerint figyelembe kell vennie.¹¹

Az Gnytv. 2. §-a értelmében a gondnokoltak nyilvántartásában szereplő adatok kezelésének *célja* a gondnokság alá helyezés tényének igazolása a gondnokság alá helyezett *személy jogai gyakorlásának elősegítése, illetve harmadik személyek jogainak védelme* érdekében. A gondnokoltak nyilvántartása a következő *adatokat* és a változás időpontjának megjelölésével az *adatváltozásokat* tartalmazza: a) a gondnokolt családi és utónevét, születési családi és utónevét, születési helyét és idejét, anyjának születési családi és utónevét, lakcímét, személyi azonosítóját; b) a gondnokság alá helyezésről, annak módosításáról, felülvizsgálatáról, megszüntetéséről jogerős határozatot hozó bíróság megnevezését és ügyszámát; c) a gondnokság alá helyezés, annak módosítása, felülvizsgálata, megszüntetése tárgyában hozott határozat jogerőre emelkedésének napját; d) a gondnokság cselekvőképességet korlátozó részleges vagy teljes jellegét; e) a bíróságnak a cselekvőképességet részlegesen korlátozó ítéletében meghatározott ügycsoportot vagy ügycsoportokat; f) a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálatának időpontját és g) a választójogból való kizárás tényét, ha a bíróság a gondnokság alá helyezett személyt a választójogból kizárta. A gondnokoltak nyilvántartásában fel kell tüntetni a gondnokolt halálának tényét és időpontját. A b)-f) pont szerinti adatokat a gondnokoltak nyilvántartása közhitelesen tartalmazza.¹²

A gondnokoltnak a gondnokoltak nyilvántartásában szereplő adatait az Országos Bírósági Hivatal elnöke – a gondnokság alá helyezés esetleges korábbi megszűnésétől függetlenül – a gondnokság alá helyezett személy halálát követő tizenöt évig kezeli, majd haladéktalanul gondoskodik azok törléséről.¹³

A törvényben meghatározott célból *a bíróság, az ügyészség, a rendőrség, a közjegyző, az önálló bírósági végrehajtó, a kincstárként kijelölt szerv, a gyámhatóság, az anyakönyvvezető, a járási hivatal, az egyéni vállalkozók nyilvántartását vezető szerv, a szociális hatóság, a rehabilitációs hatóság, a kormányablak, az ingatlanügyi hatóság, az adóhatóság, a közúti közlekedési nyilvántartó szerv, a közúti igazgatási hatóság, a személyiadat- és lakcímnnyilvántartás szerve* a gondnokoltak nyilvántartásában kezelt adatok teljes, illetve meghatározott körét közvetlen adathozzáféréssel jogosult megismerni és kezelni a cselekvőképesség fennállásának vizsgálata céljából.¹⁴ Ezen szervek azonban csupán azokhoz az adatokhoz és adatváltozásokhoz van hozzáférésük, amelyek rögzítését a Gnytv. 3. §-a előírja¹⁵ – *a gondnok személyéről és elérhetőségéről e nyilvántartás bejegyzést nem tartalmaz.*

Előremutató, hogy a 2020-2023. közötti időszakban a Gnytv. 6. § több lépcsőben megvalósult módosítása következtében bővült azon szervek köre, amelyek a gondnokoltak nyilvántartásában az érintettre vonatkozóan szereplő adatokat a cselekvőképesség

¹⁰ Ptk. 2:21. § (1)-(3) bekezdések

¹¹ Ptk. 2:22. § (1) és (3) bekezdések

¹² Gnytv. 3. §

¹³ Gnytv. 5. §

¹⁴ Gnytv. 6. §

¹⁵ így például a gondnokság alá helyezés napja, a gondnokság alá helyezés megszüntetésének napja, a korlátozással érintett ügycsoportok, a kötelező felülvizsgálat időpontja

fennállásának vizsgálata céljából konkrét ügyben közvetlen hozzáféréssel jogosultak megismerni és kezelni.¹⁶

A gondnokolt személyek nyilvántartása azonban továbbra sem tartalmazza a gondnokok naprakész adatok szerinti személyét és elérhetőségét, így nem lehetséges a konkrét gondnokolt személy és gondnokának az összekapcsolása azon eljárások során, amelyek vonatkozásában kétség merülhet fel az érintett személy cselekvőképességét illetően, vagy a törvényes képviselőjének elérése válik szükségessé. Mindez nem csak a CRPD alapelveivel és a CRPD 12. cikkében rögzített előírásokkal összefüggésben vethet fel aggályokat, hanem nem támogatja maradéktalanul a Gnytv. 2. §-ában megfogalmazott cél megvalósulását sem, a következők alapján.

A gondnokoltak nyilvántartásában szereplő adatok kezelésének célja a gondnokság alá helyezés tényének igazolása a gondnokság alá helyezett személy jogai gyakorlásának elősegítése, illetve harmadik személyek jogainak védelme érdekében. A Ptk. vonatkozó rendelkezései¹⁷ értelemben a gondnok a gondnokolt személy törvényes képviselője, nyilatkozatainak érvényességéhez a gondnok hozzájárulása szükséges¹⁸, illetve adott esetben a gondnokság alá helyezett személy vagyonának a kezelője. A gondnokság alá helyezett személy jogai gyakorlásának elősegítése, illetve harmadik személyek jogai érdemi védelme és hatékonysága kérdőjeleződik meg abban az esetben, amikor az egyes szervek eljárása során a gondnokság alatt álló személy cselekvőképességét érintően, illetve a törvényes képviselet feladatkörébe tartozó kérdések merülnek fel, *viszont a nyilvántartásban rögzített adatok között az egyes gondnokok, mint törvényes képviselők személye és elérhetősége nem közvetlenül hozzáférhető az eljáró szervek számára.* Mindezek következtében az egyes eljárások indokolatlan elhúzódását, felfüggesztését adott esetben megszüntetését, egyben pedig a gondnokság alatt álló személy, vagy a harmadik személy jogainak a sérelmét eredményezheti a gondnokok személyének és elérhetőségének a gondnokolt személyek nyilvántartásában való közvetlen hozzáférhetőségének hiánya. Kiemelten fontosnak tartom továbbá biztosítani az egészségügyi szolgáltatók számára is a nyilvántartás adataihoz való közvetlen hozzáférést annak érdekében, hogy meggyőződhetnek, az érintett személy cselekvőképességét teljesen korlátozták vagy az egészségügyi jogok gyakorlása tekintetében részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezték-e.¹⁹

Üdvözlendő, hogy az igazságügyi szaktárca elkötelezett az alapvető jogok védelme és gyakorlati érvényesülése terén, továbbá, hogy a több szakterület feladatkörét érintő és együttműködését igénylő vizsgált kérdéskör megoldása érdekében egy széleskörű felülvizsgálat lefolytatását tartja szükségesnek az igazságügyi miniszter a nyilvántartási rendszerek átfogó, koncepcionális felülvizsgálata keretében. A Külgazdasági és Külügyminisztérium főosztályvezetője szintén támogatja szakmailag azt a megoldási lehetőséget²⁰, hogy a hivatásos konzuli tisztviselők, illetve a konzuli szolgálat közvetlenül hozzáférhessenek a gondnokoltak nyilvántartásához, hogy teljeskörűen meggyőződhetnek az érintett magyar állampolgárok cselekvőképességéről.

¹⁶ Így például 2020. szeptember 1-től a közúti közlekedési nyilvántartó szerv és a közúti igazgatási hatóság, 2021. február 1-től a személyiadat- és lakcímnnyilvántartás szerve, 2022. január 1-től a kincstárként kijelölt szerv, a szociális hatóság és a rehabilitációs hatóság, 2023. január 1-től a kormányablak és az adóhatóság, 2023. február 1-től az ingatlanügyi hatóság; Lásd. Gnytv. 6. §

¹⁷ A Ptk. 2:34. § (1) – (2) bekezdései értelmében a gondnok a cselekvőképesség teljes korlátozása esetén vagy azon ügycsoportok tekintetében, amelyekben a bíróság a cselekvőképességet részlegesen korlátozta, a gondnokolt törvényes képviselője. A gondnok a gondnokolt vagyonának kezelésére akkor jogosult, ha a bíróság az érintett személy cselekvőképességét teljesen vagy a jövedelméről vagy a vagyonáról való rendelkezésben korlátozta.

¹⁸ Lásd. Ptk. 2:20 § (1) bekezdés, 2:22. § (1) és (3) bekezdések

¹⁹ Lásd. AJB-4450/2016. számú jelentés

²⁰ amennyiben az Igazságügyi Minisztérium a Gnytv. módosításának kezdeményezésével támogatja a jogalap létrehozását a konzuli szolgálat részére a gondnokoltak nyilvántartásához való közvetlen hozzáféréshez

Fontosnak tartom azt is rögzíteni, hogy jelen vizsgálat fókuszában – az AJB-135/2017. számú előzményi vizsgálat adta alapjogi keretekre is tekintettel – a gondnokság alatt álló személyek alapvető emberi jogai állnak, vagyis, hogy a cselekvőképességükben korlátozott személyek számára a jogaik érvényesítésében a jelenlegi jogszabályi környezetben milyen garanciák²¹ állnak rendelkezésre. Vizsgálatom, és a jelentésben tett megállapítások azon szempontok rögzítésére irányulnak elsődlegesen, amelyek a jövőben segítségül szolgálhatnak a CRPD 12. cikk (2)-(4) bekezdéseiből eredő kötelezettségeink minél teljesebb mértékben való teljesítése érdekében tervezett hosszú távú intézkedésekhez.

A fentiek alapján a fogyatékosügyügi független mechanizmus vizsgálata feltárta, hogy az AJB-135/2017. számú jelentésben rögzített alapvető jogokkal összefüggő visszáság továbbra is fennáll a tekintetben, hogy ingyenesen és közvetlenül nem hozzáférhető olyan hiteles nyilvántartás, amely alapján megállapítható, hogy az adott ügyben érintett személy gondnokság alatt áll-e, ki a gondnoka, és a gondnoka miként érhető el. Mindez alkalmas arra, hogy a jogbiztonság követelményével összefüggő visszáságot valósítson meg, továbbá az érintett, gondnokság alatt álló személyek és gondnokaik tisztességes eljáráshoz való joga sérelmének közvetlen veszélyét idézzék elő. A sérelmezett hiányosság a cselekvőképességében korlátozott gondnokság alatt álló személyek vonatkozásában ugyancsak visszáságot okoz a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékosággal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

7. Intézkedéseim

A vizsgálatom során feltárt alapjoggal összefüggő visszáság megszüntetése és bekövetkezése lehetőségének jövőbeni megelőzése érdekében az Ajbt. 37. §-a alapján felkérem az igazságügyi minisztert, hogy az érintett szakterületek bevonásával – a jelenlegi, illetve a korábbi jelentésben tett megállapításokra és az esetlegesen megkezdett felülvizsgálati folyamatokra figyelemmel – fontolja meg egy ingyenesen és közvetlenül hozzáférhető, a gondnokolt személyek és törvényes képviselőik adatait tartalmazó nyilvántartás létrehozását.

Budapest, 2023. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

²¹ Lásd. CRPD 12. cikk (3) bekezdés